

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Poikolainen, Tytti

Title: Tukea tarvitsevista ja siitä riippuvaisista

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Poikolainen & Sosiaalipoliittinen yhdistys, 2018.

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Poikolainen, T. (2018). Tukea tarvitsevista ja siitä riippuvaisista. *Janus : sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(2), 180-182. <https://doi.org/10.30668/janus.67692>

OMAISHOIVAN ARKEA TUTKITTUNA TIETONA

Pirkkoliisa Ahponen, *YTT, professori emerita, Itä-Suomen yliopisto*

Liina Sointu: Hoiva suhteessa. Tutkimus puolisoaan hoivaavien arjesta. Acta Universitatis Tamperensis 2195. Tampere University Press. 2016, 243 s.

Omaishoiva koskettaa yhä useampia meistä, kun väestö vanhenee ja hoivan käytännöt muuttuvat. Omaishoivattavia ovat ikääntyneet puoliset ja omat vanhemmat sekä aikuistuneet vammaiset tai pitkäaikaissairaat lapset tai sisarukset. Liina Soinnun väitöskirja kohdistuu puolisoihin omaishoivaajina, mutta sen sanoma osuu myös muihin hoivaajiin. Oma mielenkiintoani tähän aiheeseen lisäsi hiljattainen kokemus puolison hoivaamisesta.

Vanhushoivapolitiikka tähtää nykyään ihmisten mahdollisimman pitkään kotona asumiseen, jota tuetaan julkisin ja yksityisin palvelujärjestelyin. Palvelujärjestelmän avainsanoja ovat aktiivinen toimijuus, omatoimisuus, kuntoutus, vastuu, huolenpito ja läsnäolo. Omaishoidon tuen piirissä oleva hoiva on vaativaa työtä, joka sisältää myös läheisen ihmissuhteen tunnekokemuksineen ja ruumiillisine toimintoineen. Se toteutuu arjen rutiineissa ja tilanteisen läsnäolon hetkissä. Työ on ruumiillisesti ja henkisesti sitovaa. Se on fyysisesti raskasta vaatiessaan hoivattavan nostelua ja tukemista liikkumaan, ruokailemaan ja pesulle. Se on henkisesti raskasta, kun hoivattava muuttuu tasaveroisesta

puolisosta kivuista kärsiväksi ja avusta riippuvaksi potilaaksi, jonka muisti haperuu ja ajantaju katoaa. Muistisairaus saa aikaan myös hoivattavan luonteen muutoksia: ärtyisyyttä, toimintakyvyttömyyttä ja sekavuutta. Parisuhde voi muuttua hoivattavan puolison ihmettelystä siinä, missä suhteessa tässä oikein ollaan.

Liina Soinnun tutkimusaineisto koostuu 25 haastattelusta, jotka kohdistuivat 15 omaishoivaajaan. Naisia heistä on yhdeksän ja miehiä kuusi. Kaikki olivat heteroseksuaalisessa parisuhteessa, jonka kesto oli vähintään 10 vuotta ja suurimmalla osalla useita kymmeniä vuosia. Iältään he olivat lähinnä 60–70-vuotiaita, jotkut yli 70-vuotiaita ja yksi yli 80-vuotias. Sosiaalista asemaa kuvaa keskiluokkaisuus ja asumista kaupunkimaisuus. Haastateltujen puoliset olivat tarvinneet hoivaa jo useita vuosia pääasiassa muistisairauden tai aivoinfarktin aiheuttaman toiminta- ja liikuntakyvyn rajoitteiden vuoksi. Silti vain puolet haastatelluista sai omaishoidon tukea ja viidellä pariskunnalla ei ollut käytössään mitään kunnallisia hoivapalveluja.

Sointu nimeää tutkimustapansa avoimeksi virikkeelliseksi haastatteluksi, jota haastateltujen omat valokuvat täydentävät. Tutkimustulosten analyysi on narratiivista ja tulkitsevaa. Tutkija soveltaa sensitiivisessä luennassaan abduktiivista logiikkaa eli pyrkii yhdistämään aineistosta nostamansa teemat ja tulkinnot tarinoina käsitteellisiin jäsennyksiinsä. Hän korostaa arjen ymmärryksen tärkeyttä, kun tutkimuksen tavoitteena on tuottaa kriittistä hoivapolitiikkaa. Hän nostaa esiin hoivan

relaationaalisuuden eli sen, että hoiva toteutuu hoivan osapuolten keskinäis-suhteessa. Se on myös valtasuhde, koska hoivattava on riippuvainen hoivaajastaan, eikä selviytyisi ilman häntä päivittäisistä toiminnoistaan. Omaishoivassa läsnäolon tavat sisältävät näkymättömiä vaatimuksia, joita tutkija tuo hienovärisesti esiin pienenä toimijuuksena.

Omaishoiva on jokapäiväistä, epävirallista ja usein näkymätöntä arjen toimintaa. Se yhteiskunnallistuu osana virallisen sosiaali- ja terveystalouden muuttuvia käytäntöjä sääntöineen ja säätelyineen. Omaishoidon tuen edellytyksenä on tuen tarpeen kontrolli, mihin sisältyy myös julkispuolustuksen saatavuuden oikeutus ja ohjaus yksityisten palvelujen käyttöön. Omaishoivaa edeltää vaihe, jossa puoliso tulee hoivaa tarvitseväksi. Tätä vaihetta Liina Sointu tarkastelee hoivaan oikeutetuksi ja hoivaan kykeneväksi tulemisen tarinoina. Tällöin hoivaaja sitoutuu huolehtimaan toisesta ja katsoo voivansa jäsentää arkensa hoivan tarpeiden ehdoilla. Puhuttelevat pienet kertovat siitä, millaista huolta muutos puolisoa aiheuttaa ja miten hoivan tarve ilmenee hiipien tai äkillisesti. Hoivatietoisuuteen liittyy punninta hoitopaikan soveltuvuudesta puolisoille ja omista voimavaroista hoivanantajana.

Hoitojärjestelmä tähtää nykyisellään sairaaloiden vuodepaikkojen varaimiseen akuuttiin hoitoon. Yksityisissä palvelukodeissa asuvilta edellytetään kohtalaista toimintakykyä ja maksuvalmiutta. Monet omaiset eivät ole tyytyväisiä pitkäaikaissairaille tarjottuun avunsaantiin kuntoutuksessa, ruokailussa ja vessa-asioissa ja siksikin ottavat

nämä toimet omaksi huolekseen. Toisaalta kotihoito on sitovaa ja vaatii teknisiä järjestelyjä kotona aina siihen asti, että kodista tulee kotisairaala. Omaishoidosta selviytyminen voi myös vaatia tihentyvää ulkopuolisten auttajien läsnäoloa, mikä ei kuitenkaan osu kulloiseenkin hetken tarpeeseen.

Vakiintunutta omaishoivan tilannetta Liina Sointu tutkii tuntevana toimijuuksena, joka sisältää hoivaajana harjaantumisen, puolisoissa tapahtuneen muutoksen kestämisen ja monisyisen tunnesuhteen ylläpitämisen. Kärsivällisyys on hoivasuhteen olennainen elementti. Hoivaajat katsovat tehtäväkseen myös puolison mielialasta huolehtimisen ja hänen inhimillisen arvokkuutensa vaalinnan. Hoivaajan odotetaan tuottavan turvallisuutta väsymättä ja vihastumatta, ollen aina näkyvillä tai ainakin kuuluvilla. On vaalittava puolison sosiaalisia suhteita ja tasapainoteltava muiden avunantajien kohtaamisvaikeuksissa. Puolisoiden yhdessäolosta tulee Soinnun sanoin ”tiheää ja intensiivistä”, vaikka siitä katoaa kumppanuus.

Hoivavastuu vaatii hoivaajan jaksamista. Jos hän sairastuu tai uupuu, hoivattava on pulassa. Aiheellisesti Liina Sointu nostaa esiin hoivatilanteissa mahdolliset ”pienet raot” ja hoivaajuuden kestämisen vaatimat ”pienet irtiotot”. ”Pienet raot” voivat tarkoittaa rauhallisia hetkisiä hoivaajan ”omassa tilassa” kotona tai pihapiirissä. Haastellut kuvaavat näitä hetkiä keittiössä, kirjan parissa ja TV:n tai tietokoneen ääressä. Käynti postilaatikolla tai pistäytyminen pihalla voi merkitä hengähdystaukoa. Hoivaaja voi käydä kauempanakin asioilla,

kaupassa ja apteekissa, tai lähteä omiin harrastuksiinsa, kun vain puoliso tietää poissaolosta ja hänen voi luottaa selviytyvän sen aikaa yksin. Huoli hoivattavasta on tosin näissä tuokioissa mukana, kuten myös puolison ollessa hoitajaksolla sairaalassa. Käynnit siellä ovat kodin hoivatilän jatkumona, ellei hoivaaja irrottaudu tilanteesta lähtemällä matkalle. Läsnaoloapu omilta lapsilta, sukulaisilta tai ystäviltä on tutkimuksen valossa vähäistä ja tilapäistä. Vain harvat käyttävät ulkopuolisia hoivapalveluja. Virallinen omaishoitajan status mahdollistaa palkkion ja kolme vapaapäivää kuukaudessa, mutta tätä ei ole tarjolla kaikille tarvitseville, eivätkä kaikki tukeen oikeutetut sitä haakaan.

Liina Sointu on tehnyt arvokasta työtä tutkimalla hoivaajaksi tuleminen kokeimuksia, tuntevaa toimijuutta ja hoivavastuuseen sitoutumista. Tutkimuksella on myös moraalinen ulottuvuutensa, kun hoivan moraalit määritellään läsnäoloksi, joka on toista varten olemista, mihin sitoudutaan vaatimatta sosiaalista vastavuoroisuutta.

Tämä tutkimus virittää olennaisia kysymyksiä hoivapolitiikasta. Omaishoiva lisää hoivaajan henkilökohtaista vastuuta hoivattavasta ja hoivatyöstä. Samalla kasvavat paineet hoivapalvelujen yksityistämiseen. Julkiset hoivapalvelut kutistuvat ja muuttuvat lähinnä konsultoinniksi ja ohjaukseksi hoivatyön pirstaloituessa, kun se mitoitetaan tavoin, jotka sotivat hoivan kokonaisvaltaisen inhimillisen toteuttamisen vaatimuksia vastaan. Liina Sointu korostaa joustavuutta ja tuntevuutta omaishoidon tuen ehtoina. Tutkimus toimii ansiokkaasti sanansaattajana tuodessaan

omaishoivaajien äänen kuuluviin. Kun arvioin sen antia myös kokemusasiantuntijana, tunnen haastateltavien kuvaukset ja äänenpainot paljolti omikseni. Narratiivisen tutkimuksen onnistuminen punnitaan paitsi kontekstin kattavuuden myös aineiston tunnistettavuuden kriteerein. Nämä molemmat näkökohdat voin allekirjoittaa.

SUKUPUOLIKYSYMYS VAILLA VASTAUSTA

Panda Eriksson: *LuK, FM-opiskelija, Åbo Akademi*

Varpu Alasuutari: *YTM, tohtorikoulutettava, Turun Yliopisto*

Marita Husso & Risto Heiskala (toim.): Sukupuolikysymys. Gaudeamus, Helsinki. 2016, 270 s.

Sukupuolikysymys on kokoelmateos, joka takakannessaan kysyy ovatko pojat “edelleen poikia ja naiset tyttöjä”, voiko mies olla “110-prosenttisesti nainen” ja “piilekö tiskivuorojen jakamisessa valtarakenteita”. Nämä kysymykset ovat toki liioiteltuja kiinnostuksenherättäjiä, mutta kuvastavat ehkä jo vanhentuneita sukupuolipoliittisia keskusteluja. Akateemisessa sukupuolentutkimuksessa on edetty edellä mainittuja teemoja syvemmälle, vaikka näitä asetelmia pyöritelläänkin vielä keltaisessa lehdistössä.

Kirjan esipuheessa Marita Husso ja Risto Heiskala asettavat kirjan tavoitteeksi “tarjota johdatuksen sukupuolikysymyksiin” yhteiskuntatieteiden, humanististen tieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoille, sillä tällaista teosta ei heidän mukaansa ole vielä suomeksi jul-

kaistu. Samaisessa esipuheessa luetellut sukupuolentutkimuksen perusteokset, kuten *Käsikirja sukupuoleen* (2010), eivät tällaisia oppikirjoja ilmeisesti heidän mukaansa ole. Heiskalan ja Husson artikkeleista paistaakin läpi vastakkainasettelu perinteisten yhteiskuntatieteiden ja monitieteisen sukupuolentutkimuksen välillä. Heiskalan ja Husson taustaoletuksena tuntuu olevan, että sukupuolentutkimuksen tuottamassa, sukupuolta koskevassa tiedossa on jotain vikaa, ja parempaa tutkimusta sukupuolesta tuottaa itse asiassa sosiologia ja muut yhteiskuntatieteet. Näin ollen kirjan rivien väleistä aistittavana tavoitteena tuntuu olevan pyrkimys tehdä parempaa tutkimusta sukupuolesta kuin sukupuolentutkimuksen tieteenalalla tehdään. Kiinnostavaa kyllä, teoksen kirjoittajiin on kriittikistä huolimatta valikoitu myös sukupuolentutkijoita.

Poikkitieteellisyyden ja laajan lukijakunnan tavoite on hyvä, mutta toteutus ei ole täysin onnistunut. Vaikka teos tarjoaa sukupuolen tematiikkaan monia eri näkökulmia, siinä on myös sisäistä ristiriitaisuutta. Etenkin Anna Rotkirchin evoluutioteoriaa ja Risto Heiskalan ja Marita Husson sukupuoliradikalismia käsittelevät artikkelit esittävät sukupuolentutkimuksellisesta näkökulmasta tarkastellen ongelmallisia näkemyksiä. Näitä näkemyksiä kumotaan ja niitä suorasti tai epäsuorasti kritisoidaan muissa, etenkin Tuula Juvosen sekä Marjaana Jauholan ja Johanna Kantolan artikkeleissa. Esimerkiksi tästä nostetakoon Heiskalan ja Husson väite, ettei maailmasta “juuri löydy kolkkaa, jossa naisten asiat suhteessa miehiin olisivat paremmin kuin Suomessa.” Heiskala ja Husso perustavat näkemyksensä *The*

Global Gender Gap -raporttiin. Jo seuraavassa luvussa Jauhola ja Kantola tuovat esiin kyseisen raportin ongelmallisuuden tasa-arvon takeena ja huomauttavat, että esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan tilastoissa Suomen asema on hyvin heikko. Jauholan ja Kantolan mukaan Suomea tasa-arvon mallimaana ylistävä diskurssi, jota yhteiskunnallinen keskustelu, politiikka ja jopa tutkimus uusintavat, onnistuu vain paikantamaan tasa-arvo-ongelmat muualle tehden niistä Suomea koskemattoman ongelman ja toimien samalla suomalaiskansallisena identiteetinrakennusprojektina. Toisistaan poikkeavat näkökulmat eivät sinänsä olisi kirjassa ongelma, mikäli ne olisi huolella perusteltu, jos moniäänisyys tuotaisiin selkeämmin esiin kirjan johdannossa, ja jos teos olisi tarkoitettu sukupuolitematiikkaa ja sen tutkimuskenttää jo valmiiksi tuntevalle yleisölle. Perusoppikirjassa tämän kaltainen ristiriitaisuus on kuitenkin ymmärrettävyyden kannalta ongelma.

Kirjan esipuheessa asetettu tavoite huomioiden teoksen parasta antia on sen toinen osio *Sukupuoli arjen käytännöissä*. Osio sisältää monta hyvää ja selkeästi argumentoitua artikkelia, jotka tarjoavat hyvää perustietoa ja monipuolisia näkökulmia sukupuolen tarkasteluun muun muassa ruumiillisuuden, mediarepresentaatioiden, varhaiskasvatuksen ja työelämän näkökulmista. Selkeytensä vuoksi juuri kirjan tämä osio soveltuu parhaiten perusopintotasaaiseen opetukseen sellaisille opiskelijoille, jotka tutustuvat sukupuolen teoretisointiin ensimmäistä kertaa. On tärkeää, että perusoppikirjaksi tarkoitettussa teoksessa käydään läpi arkiseen elämään liittyviä teemoja, joita sukupuolentutkimuksellisiin kes-

kusteluihin perehtymätön ei välttämättä pysähdy kyseenalaistamaan. Kuten Päivi Korvajärvi osuvasti toteaa työelämää käsittelevässä artikkelissaan: “Sukupuoli muistuttaa rutiinia, jota harvoin edes pohditaan”. Näitä rutiineja jokaisen, joka työskentelee sukupuolitematiikan kanssa, tulee osata katsoa kriittisesti.

Teoksen keskeinen ongelma on se, että se tuntuu jo ilmestymishetkellään monin paikoin vanhentuneelta. Konkreettisimmin tämä näkyy säännönmukaisina viittauksina monta vuotta vanhaan tutkimukseen, ja ongelmallisimmin uusimpien sukupuoleen liittyvien tutkimuskeskustelujen, kuten transtutkimuksen täydellisenä sivuuttamisena. Lisäksi kielenkäyttö sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä asioissa on monilta osin ongelmallista ja asenteellista: teksteissä puhutaan rajoiltaan epäselkeistä sukupuolista, sukupuolen vaihtamisesta ja sukupuolisesta poikkeavuudesta (jolla ilmeisesti viitataan itse asiassa seksuaalisuuteen). Karkeimmin sukupuolen moninaisuutta koskeva tietämättömyys ja terminologian ja ymmärryksen epäyhtenäisyys näkyvät kirjassa kahteen kertaan toistuvassa tapausesimerkissä: siinä missä Juvonen käyttää omassa luvussaan Agnekseksi nimetystä henkilöstä termiä transsukupuolinen ihminen, viittaavat Heiskala ja Husso samaan henkilöön termillä “biologisesti miespuolinen transvestiitti”. Tähän luulisi jo kirjan kustannustoimittajankin puuttuneen (transtutkimuksesta ja epäasiallisen kielenkäytön ongelmallisuudesta ks. esim. Alasuutari ym. 2017). Heiskala ja Husso myös esittävät, että sukupuolen irtoaminen “biologiasta, laista ja jopa moraalista” johtaa “normittomuuden ja päämäärättömyyden kokemukseen ja jopa ongelmiin hahmottaa

todellisuutta”. Tämä on nähdäksemme varsin tuomitseva tapa nähdä sukupuolen moninaisuus ja erikoinen ratkaisu sukupuolitematiikkaa 2010-luvun Suomessa tarkastelevalle kirjalle.

Kirjan otsikoksi valittu *Sukupuolikäytös* on mielestämme harhaanjohtava sikäli, ettei sukupuolen teoretisoinnissa ole kyse vain yhdestä yhtenäisestä kysymyksestä. Suomalaisessa tasa-arvotyössä ja -tutkimuksessa puhutaan yhä lähinnä naisista ja miehistä. Monissa tapauksissa tätä on perusteltu sillä, että strategisessa työskentelyssä on pakko keskittyä nimenomaan naisia syrjiviin rakenteellisiin ongelmiin. Vaikka ymmärrämme tätä käytännön problematiikkaa, näemme silti, että sukupuolentutkimuksen perusteoksessa tulisi katsoa tasa-arvotyötä laajemmalla spektrillä. Tuntuu kummalliselta, ettei sukupuolen moninaisuutta käsitellä juuri lainkaan, saati kontekstualisoituna suomalaiseen yhteiskuntaan ja tasa-arvokenttään. Tällaiset kysymykset huomioivaa perusteosta jäämme vielä kaipaamaan.

Kirjallisuus

- Alasuutari, Varpu & Kondelin, Sade & Tainio, Luca; & Toriseva, Roosa & Vähäpassi, Valo (2017) Transtutkimuksen ja intersukupuolisuuden tutkimuksen ajankohtaisia kysymyksiä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30 (1), 2–14.
- Juvonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saaremaa, Tuija (toim.) (2010) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere.

TUKEA TARVITSEVISTA JA SIITÄ RIIPPUVAISISTA

Tytti Poikolainen, *YTM, sosiaalityön
tohtorikoulutettava, Jyväskylän yliopisto*

Juho Saari (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus: Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere University Press. 2017, 341 s.

Toimittamassaan kirjassa Saari tunnustaa ongelman sosiaaliturvariippuvuudesta. Sosiaaliturvaa pitkäaikaisesti saava ryhmä on Suomessa vähäinen murto-osa kaikista työttömistä tai toimeentulotuen käyttäjistä. Saari toteaa sosiaaliturvariippuvuuden olevan josakin mittakaavassa todellinen ilmiö. Suomessa on toisin sanoen ainakin jonkin verran ihmisiä, jotka ovat sopeuttaneet elintonsa, elämänlaatusa ja elämäntapansa viimesijaisella turvalla elämiseen. Nämä ihmiset eivät hakeudu aktiivisesti koulutukseen, kuntoutukseen tai työelämään. Teoksen esipuheessa Saari toteaa myös, että kouluttamattomien työttömien ryhmä tulee kasvamaan. Nykyisten pitkän aikavälin budjettiennusteiden linjausten valossa heidän asemansa ei tule ratkaisevasti kohentumaan kymmeneen tai kahteenkymmeneen vuoteen, mikäli he eivät työllisty tai pääse tavalla tai toisella eläkkeelle. Ryhmä kasvaa 2010-luvun jälkipuoliskolla nuorten työttömyyden pitkittymisen, syyperustaiseen sosiaaliturvaan tehtyjen leikkausten ja toimeentulotuen Kela-siirron seurauksena.

Tässä kirjassa Saari tutkijaryhmineen kysyy muun muassa, onko Suomessa sosiaaliturvariippuvaisia, ja myös ro-

muttaako tai rappeuttaako tämä riippuvuus Suomea, sen kilpailukykyä ja tuottavuutta tai yhteiskunnan moraalista perustaa. Jälkimmäiseen kysymykseen saavat teoksen artikkeleissa vastata omien näkemystensä pohjalta etenkin poliitikot ja kansalaiset. Lisäksi viimesijaisen turvan käyttäjien määrää, taustaa ja elämäntilanteen muutoksia tarkastellaan tilastollisesti. Teoksen artikkelit purkavat kattavasti sosiaaliturvaa ja riippuvuutta termeinä, ilmiöinä ja asenteiden tuottajina. Teoksessa on monipuolisesti keskustelua niin sosiaaliturvasta, siihen liittyvästä julkisesta keskustelusta kuin sen käyttäjistäkin. Teoksen aihe on hyvin ajankohtainen julkisen keskustelun vuoksi. Köyhyys ja sosiaaliturva ovat kestopuheenaiheita, mutta ilmiönä ainutlaatuisia kussakin poliittisessa tilanteessa ja muussa kontekstissa. Tutkimus kohdistuu 2010-luvun Suomen sosiaaliseen rakenteeseen, politiikkaan ja suomalaisten käsityksiin.

Teoksessa on ”myyttejä murtavia” osioita, jotka paneutuvat erityisen hyvin sosiaaliturvariippuvuutta koskeviin myytteihin. Myytit perustuvat usein ennakkoluuloihin ja osa niistä on vääriksi osoitettavia olettamuksia. Saaren mukaan suomalaiset lähes poikkeuksetta yliarvioivat pitkäaikaisesti toimeentulotuen piirissä olevien asiakasmäärän. Stereotypioita esiin tuova kiinnostava artikkeli on muun muassa Juho Saaren, Sakari Kainulaisen ja Annina Mutasen *Köyhyysskartta*, jossa tarkastellaan Helsingin Sanomien lukijoiden köyhyyskäsityksiä erityisesti sosiaaliturvariippuvuuden näkökulmasta. Juho Saaren, Miia Behmin ja Krista Lagusin artikkelissa analysoidaan, kuinka eri asemassa olevat suomalaiset käyttävät Suomi24-

keskustelupalstalla sosiaalipummikäsitetä. Sosiaalityöntekijät puolestaan pääsevät Mari Suonion, Sakari Kainulaisen, Titi Gävertin, Raija Väisäsen ja Juho Saaren artikkelissa raportoimaan havaintojaan siitä, millainen joukko tuenhakijat ovat. Asiakkaille viimesijaisella sosiaaliturvalla eläminen ei ole yleensä valinta eikä ihanne. Tilanne on edelleen useille nöyryyttävä ja aiheuttaa hankalia tunteita, toisin kuin siis voisi päätellä esimerkiksi sellaisista keskusteluista, joissa kannetaan huolta tuen käytön yleisen hyväksyttävyyden kasvamisesta.

Eräänlainen myytti on myös sosiaaliturvariippuvaisten ”vaarallisuus” kansantaloudelle. Ilmeisesti sosiaaliturvariippuvuuden moraalisesti rappeuttava vaikutus on yleisesti sosiaalipolitiikassa arvioitu suuremmaksi uhaksi kuin sen suorat kustannukset. On myös huomionarvoista, etteivät kaikki sosiaaliturvariippuvalaiset ole viimesijaisen sosiaaliturvan käyttäjiä, vaan riippuvuus voi koskea myös koko väestön etuuksia ja palveluita. Kirjoittajat kommentoivat, että edelleenkin sairaat, lapset, vammaiset ja vanhuksot käyttävät valtaosan sosiaalimenoista. Työelämän ulkopuolella olevien ihmisten sosiaaliturvan varaisuutta ei yleensä paheksuta. Tämän teoksen analyysit joka tapauksessa keskittyvät viimesijaiseen turvaan.

Teos osoittaa, että sosiaaliturvariippuvuuskeskustelu itsessään korostaa ihmisen ja sosiaaliturvan välistä kielteistä suhdetta. Saaren analyysi Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) ja Ylen kyselyihin saaduista poliitikkojen ja kansanedustajaehdokkaiden vastauksista paljastaa, että monessa sosiaaliturvaan

liittyvässä asiassa perinteinen oikeiston ja vasemmiston välinen ero on jyrkkä. Saaren mukaan syksyllä 2011 ja 2014 EVAn kyselyssä tarkasteltiin sosiaaliturvariippuvuutta koskevia asenteita pyytämällä vastaajia arvioimaan väitettä ”Kattava sosiaaliturva ja pitkälle viety yhteiskunnan huolenpito tekevät ihmisistä laiskoja ja aloitekyvyttömiä”. Saari toteaa tuskin minkään muun sosiaalipolitiikkaan liittyvän kysymyksen jakavan puolueiden kannattajia yhtä voimakkaasti. Poliittinen vasemmisto selvästi vastustaa väitettä ja poliittinen oikeisto puoltaa sitä. Teoksessa todetaan, että kansalaisten, kansanedustajaehdokkaiden ja kansanedustajien asenteita koskevat tulokset kertovat osaltaan voimakkaasta sosiaaliturvaan liittyvästä epäluuloisuudesta. Sosiaaliturvariippuvuus on sosiaalipoliittisesti keskeinen kysymys jo yksinomaan koska suurin osa suomalaisista, kansanedustajaehdokkaista ja kansanedustajista kokee sen sellaiseksi.

Kaiken kaikkiaan teoksen artikkeleissa on paljon viimeaikaisten yhteiskunnallisten keskustelujen ilmentämien asenteiden ja moraalipaniikin tarkastelua. 2010-luvun Suomessa toimeentuloturva eläviin liittyvä keskustelukulttuuri on erityinen. Erilaiset käsitykset elävät julkisissa keskusteluissa implisiittisinä stereotyyppioina ja odotuksina. Poliittisen korrektiuden vuoksi tai muista syistä yleensä ei keskustella julkisesti suoraan esimerkiksi siitä, kuka «ansaitsee» toimeentuloturvan tai kuka ei, harvemmin edes siitä, mitkä ovat toimeentuloturvan käytön yleisimmät syyt.

Julkinen paheksunta on luultavasti räväkintä internetissä, minkä Saaren, Behmin ja Lagusin analyysikin osoittaa. Tämä ei sinänsä ole mikään yllätys internetkeskustelukulttuurin luonteen huomioon ottaen. Internetin keskustelupalstoilla on varmasti myös areenoita, joilla työelämästä sivussa olevat ja viimesijaisen sosiaaliturvan varassa pitkäaikaisesti elävät yhdistyvät ja voivat keskustella kokemuksistaan syvemmin tai monipuolisemmin. Suomi24-sivusto on kuitenkin Suomen suosituimpia sivustoja, ja sen keskustelut varsin syyttäviä ja tuomitsevia. Sivuston kommentit kertonevat paljon väestön keskimääräisestä suhtautumisesta. Helsingin sanomien mielipidekyselyn tuloksia analysoidessaan Saari, Kainulainen ja Mutanen osoittavat, että omakohtaisesti köyhyyttä kokeneet eivät arvioi, että köyhät ovat itse vastuussa tilanteestaan.

Sosiaaliturvakeskusteluissa tulee näkyviin jakolinjat ansaitsevien ja ei-ansaitsevien välillä. Viimeaikaisten julkisten keskustelujen perusteella on syytä kantaa huolta siitä, että joukossamme on heitä, jotka vieroksuvat työtä ja haluavat jättäytyä elämään tukien varaan. Juho Saaren teoksen perusteella näyttää siltä, että ainakaan näihin päätöksiin liittyvä sosiaalinen kontrolli ei ole

löyhää tai löyhentyntä. Ideologisesta työttömyydestä on sen sijaan tullut käsite vasta teoksen julkaisun jälkeen ja keskustelu aiheesta on todennäköisesti vielä kiihtymässä.

Teos avautuneen parhaiten lukijalle, joka tuntee sosiaaliturvan mekanismin ja käsitteen ennakoita. Toisaalta teos on myös johdatus suomalaisen sosiaaliturvapolitiikkaan viime vuosina ja hallituskausina, 2010-luvun alusta vuoteen 2015 saakka. Teoksessa voisi olla enemmän viimesijaisella sosiaaliturvalla eläjien omia näkemyksiä yhteiskunnasta, heidän rooleistaan ja elämäntilanteestaan, tulevaisuudentoiveista ja -näköistä.

Toivottavasti Saaren teos ja sen artikkelit löytävät lukijansa aiheesta kiinnostuneiden ja myös huolestuneiden joukosta, sillä teos avaa sosiaaliturvariippuvaisuutta kattavasti ja faktakeskeisellä tyylillä. Teoksen soisi saavan paljon lukijoita, koska sen perspektiivit ja vertailut ovat mielenkiintoisia ja teos onnistuu pureutumaan hyvin ajankohtaiseen keskustelunaiheeseen ja vastaamaan kriittisen ja puolueettoman tiedon tarpeeseen. Teos on ladattavissa ilmaisena pdf-kirjana Tampereen yliopiston verkkosivuilta.